

Гордин Лакас

КУЋА БР. 111 У УЛИЦИ СТРАНДВЕЈ

Била је друга половина лета, један од оних дана који су у Скандинавији ретки, довољно сунчан и топао да је пружио прилику становницима Копенхагена да обују сандале и кошуље с кратким рукавима. Путовао сам међуградским возом у правцу Хелсингора, кога са главним градом повезује низ малих насеља дуж мореуза Орсмунд. Ту живи углавном богат свет, како и приличи, издвојен од гужве којом обилују све велике вароши, гужве која је, знамо, по својој природи нешто плебејско. Пролазим поред раскошних вила окружених високом живом оградом, тако да им се виде само тамни кровови, околу су паркови, шумарци и пашњаци. Воз нечујно клизи поред непрегледних голф игралишта испресецаних стазама по којима каскају на коњима витки јахачи са докејским капицама. С друге стране пруге поглед привлачи благо уморено море које секу прамци једрилица, ветар надима њихова бела једра која блеште на сунцу. Сасвим у даљини, у плавичастом сфумату, назире се обала Шведске. Ишао сам у месташце које се зове Kokkedal, касније ћу сазнати да то име на данском значи фазан. Већ је тиме доста речено, јер сваки народ углавном налева прикладно име подручјима у којим обитава, дакле ту беху добра ловишта ове дивљачи, коју ловци изузетно цене. А сада, када се удружи традиционална страст племства и богатих веленоседника да се баве ловом у близини замкова који су понос данске аристократије Фредериксборг и Кронборг, јасно је да су шумарци Кокедала били богом дано место. Већ на станици пре мог одредишта бејаш приправан. Воз је стао, на станичној згради саграђеној од црвене цигле писало је Рунгстед, име који бих вероватно одмах и заборавио, да нисам приметио један бели пано закуцан на дрвеној оградџи уз пругу. На њему је стајало Karen Vliken Museet и једна стрелица.

Асоцијације често не можете да контролишете, оне се понекада одвијају великом брзином, као серија електричних пражњења, које напајају воз. За оно мало времена које ме је још делило до мог одредиште, све се некако повезало, имена и догађаји, места и личности, нећу да идем предалеко и кажем: литература и живот. Дакле, ту је негде дом најпознатије данске списатељице Карен Бликсен, породично имање у Рунгстедлуиду, које је, захваљујући томе што је ушло у њену литературу, имало за мене као читаоца већ неко митско

обележје. Намах сам се сетио једне сцене, која се, ако није измишљена, управо овде, на пола пута између Рунгстеда и Кокедала, могла одвијати. Зима је и све се бели од снега, само су тамни огољени жбунови и гране стабала штрче увис, док елегантна млада дама ужурбано хода ка групи ловаца, који управо празне своје двоцевке на јаго фазана, које лети изнад њих. Одјекују плотуни, а птице погођене у лету падају немоћно по пропланцима, док су се помамни ловачки пси растрчали не би ли тај богати улов зграбили у своје чепљусте и довели пред ноге својих господара. Име даме већ знамо, дакле Карен, има нешто веома важно да каже свом мужу, шведском барону Брору фон Бликсену. Баронеса би могла имати рецимо тридесет година, јер је то 1915. година. Брачни пар се управо привремено вратио из Африке, где су покушали да страст за екзотичним ловиштима удруже са нечим практичним, у овом случају купљеном фармом на којој ће се бавити узгајањем ароматичне биљке која је добила назив по области званој Кафа. Иако је у Европи рат, овде у Кокедалу је мирно, од пуцњаве страдају само птице, за које, за разлику од људи, знамо да су по својој природи недужне. А овде је управо реч о греху, који подједнако погађа и аристократе и обичне људе, и господу и слуге, дакле, као и рат, не бира ко је крив а ко је прав. Тај грех није нимало аштрактан, већ врло путен, и утолико тежи, јер се не може сакрити. Пред мноштвом зацрвенењених ушију баронеса саопштава гневном свом мужу да ју је заразио сифилисом. Неми су сви присутни, као што је нем и сам фон Брор, као што су вероватно занемели и неки читаоци. Пред том чињеницом нестаје идила овог дивног крајолика, бајколоких породичних кућа дуж Орсмунда, као и поменутог брачног гнезда. Изговорено нас упућује на нешто друго, мрачно и порочно. Неко саркастичан би рекао да је то можда била цена уласка у аристократски круг, до кога је Карен итекако држала. Није ли сам барон Бликсен изузетно шармантан господин, духовит, светски човек, чији је блиски пријатељ сам Ернест Хемингвеј? Брор је, разумљиво, и врстан ловац на сву врсту врсту дивљачи, поготово на ону која испушта мирисе мошуса. Упућени кажу да је мало која гошћа у лову који је Бликсен приређивао за круг одабраних у далекој Кенији могла да одоли његовим удварањима. Никада до краја неће бити утврђено колико је хировита и даровита госпођа фон Бликсен заиста била инфицирана, тек у најмању руку последице ће би-

ти стално осећање страха да ће завршити у лудилу, што ова болест, кажу, проузрокује. Уосталом, неће ли сваки њен биограф, немишљиво и без околицења, навести да је и њен отац, Вилхелм Динесен, велепоседник и члан данског парламента, страсан ловац и литерата, од исте болести патио и трагично завршио? Док је Карен била још дете, несретни Вилхелм се убио услед неподносљиве панике да му се тело распада и да му дух све више губи разум. Уосталом, сви знамо, породичне судбине се на овај или онај начин понављају и преплићу, нису ли о томе још антички песници приповедали?

Када сам стигао до Кокедала, морао сам мислити на друге ствари, али сам унапред знао да морам посетити дом Бликсенове. Зашто, не знам ни сам. Иначе, саму кућу сам, заједно са њеном власницом, већ својевремено видео у једном документарном филму на неком од канала немачке телевизије. Филм је био црно бели, сетио сам се белих окречених зидова куће и једне мршаве жене, већ у позним

годинама, како седи за својим радним столом, затим како показује неке слике, књиге, библиотеку, силази низ дрвене степеннице и застаје на излазним вратима. Покушавала је да делује весело, плесала је по врту испред зграде са тамним кровом, али када је камера фокусира на њено лице видели су се велики, тамни подочњаци. Док сам гледао те снимке нисам ни слутио да су они били стари већ сигурно четири, пет деценија, као и то да ће ме пут случајно довести до места где је за живота славна списатељица меланхоличних очију своје дело стварала.

*

Било је касно после подне када сам пошао обалом од Кокедала ка Рунгстеду. Пролазим испод бескрајног низа кочоперних кућа које стоје на зеленом брежуљцима изнад пута, који се пружа дуж пешчане плаже. Пешчано жало од друма одваја

мала оаза сачињена од разноврсног шибља и жбуња, ретки део земље које руке вредних домаћина нису обрадиле и за нешто искористиле. Разлог томе је што та трава ижчикљала на песку није од неке вајде и што је море понекад плави. Захваљујући томе природа је овде остала потпуно иста као што је одувек била, дакле мала трака дивљине, препуна најразноврснијих боја, мириса и инсеката. Можда зато што овде месецима царује хладноћа, снег, тмурни облаци и хладни таласи, за време кратког лета све што цвета и расте из земље добија невероватно интензивну боју. Чини ми се да никада нисам видео тако изразито жуту боју маслачка, црвеније рибизле, тако упадљиве љубичасто-плаве бобица неког дивљег плода или угасито-наранџасту боју шипка. Вода Балтика је овде плитка, у њој се брчка јато тамних патки, море понако једва слано, црни гавранови гацају по малим стенама, које као неке уквашене крпе вире из мора. После неколико километара пешачења дуж пуне плаже, враћам се на пут, јер мале дрвене ограде указују да сам стигао до приватних посела, који су овде светиња.

То су мала купалишта, не дужа од двадесет, тридесет метара, оних који живе у зачељу и састоје се од комада песка и других дашчанних кејова који штрче у плитко море. Деца и понеко старији, завијени у пењоаре, брзо хитају кућама, јер је сунце зашло за облаке, касно је и постаје помало хладњикаво.

Карен Бликстен је заменила помену

траку ижчикљале природе на рубу студеног мора за бескрајну ширину и топлоту саване. Можда је то само био покушај да се привремено пронађе изгубљени рај, неки би то протумачили као ексцентрични покушај баронице да се посвети наизглед уносном узгоју кафе на плантажи у близини Најробија, трећи ће рећи да је то била срећа за литературу, јер ко ће лепше описати раскош природе, звуке дивљине, авантуру лова на афричке звери, топлину домородаца, од онога који је од тога најудаљнији? Ако

већ није била финансијски успешна у узгајању ове ароматичне биљке, финансијске књиже кажу да за седамнаест година није било никаквог прихода, што није чудо, будући да је мало који човек од пера довољно предузетан да се избори са свим оним што једно предузеће носи, она је, с друге стране, водила необичан, узбудљив живот. Пре свега ту је, након развода са Брором, дугогодишња романса са енглеским центлменом, ловцем и авантуристом Чарлсом Финчем Хатоном. На крају, о чему писац може успешније да пише него о властитом животу? Али да би се до занимљивог литерарног садржаја дошло морало се пуно тога и лепог и ружног издогађати. узбудљиве сцене лова на афричке звери, пожар у коме је цела плантажа изгорела, непотпуна емотивна веза са Хатоном и губитак његовог детета, ту су и тешке дизентерије проузроковане амebaма, чије последице ће је мучити до краја живота, као и много тога што ни биографи ни литература нису успели да забележе. На крају, као и на почетку, расплет догађаја је био немилосрдан, чисто да нас подсети да срећа, макар и половишна, никада не траје дуго. Денис Хатон гине, када се његов мали авион, којим је колико јуче усхићивао Карен док су летели изнад непрегледних крда гнуа, жирафа и слонова, срушио у савани. Те исте године, дакле 1931, Карен Бликсен, уморна и разочарана, распродаје свој посед и враћа се у Рунгстед.

Обалски пут, Страндвeј се најзад приближава луци у облику сидра, у којој је уковљено мноштво бродића, чамаца, једрењака и јаhti. Са десне стране, у благом паду према мору, спушта се широка пуста улица уоквирена отежалим кестеновима, Рунгстедвeј. Она долази из правца железничке станице, уоквирујући с леве стране велики пашњак на коме мирно пасу расни коњи. Уосталом, ту је и табла на оградџи која све објашњава – Рунгстед Ридесколе. није ли ово отмен крај? На крај заравни се наслања шумарак, који у једном моменту прелази у уређени врт поткресаних четинарских стабала у облику куше и шљунковитих стаза између њих. На крају се налази велика бело окречена кућа испред које се простире велики травнати тепих који се пружа према мору. Нема сумње, то је последње обитавалиште оне која је узела митско име Исак и своје девојачко презиме Динесен да је пред публиком представљају, кућа у улици Страндвeј број 111.

Испред здања је велики ружичњак, гледам беле латице цветова како се, ношене ветром, као неко мало јато лептирова, вијоре у ваздуху пре него што ће се утопити у морске таласе. Већ је полумрак, цео предео добија неку сивкасто-плавичасту патину, чују се крици галебова који крећу у последњи лов. Нигде никога. У приземљу се налази црно офарбани доклат, затим ту су огромни прозори кроз које се види једна велика сала која се купа у жућкастој светлости. Приближио сам се тамним вратима, на којима јасно стоји да је време посете одавно истекло. Karen Blixen Museet, кл. 10–17. Унутра се, међутим, чује жамор, весели гласови, звекет чаша. Или ми се све то

причињава. Кроз велика прозорска окна се може видети велика сала препуна људи окупљених за огромним столом пуним хране и пића. Све блиста као на некој позорници, велики бели лустери бацају светлост да се јасно препознаје сваки детаљ, сјаји се политирани намештај, ту је сто од углачане боровине крчат кристалним чашама, сребрним прибором за јело, светлуца бели порцелан, чиније су пуне разних салата, димљеног лососа, маринираних шкампа, разних тврдих сирева, зделица са џемом од рибизли, док се у средини виде ноге печених фазана преливених тамним фондом. Не усуђујем се да на врата закуцам, да не прекинем ову чаролију. Зна се колико је станарка овог дома волела да окупа пријатеље на седељке и како је за сваку од њих припремала неку посебну причу. Бити занимљив приповедач редак је дар и сасвим је извесно да усмено казивање не само често претходи писаној форми, већ пружа и могућност испробавања разних варијација. А саме приче Карен Бликсен личе на таписерије које су украшавале зидове некадашњих замкова. На њима видимо каруце које путују широким друмовима Италије, са којих се диже златаста прашина, аристократе елегантним црним оделима, огрнуте дугим плаштевима како се одмеравају у дуелу пиштољима, воденице у којима живе вештице–пророчице, колоне готских стубова сеновитих самостана у којима су смештене поносне остареле племкиње. А у свакој од ових сцена, односно у сваком казивању, заправо постоји само једна тема, тајна сложеног сплета љубави и мржње, рађања и умирања, Ероса и Танатоса. Било да се ради о обудовелим грофицама које се старају о породичној части, младим страсним германским племкињама што одбијају јединог просиоца, о загонетки узајамног поседовања и потчињавања оних који ступају у љубавну везу. А онст, чини ми се, да су у свим тим сложеним заплетима многи прерушени ликови и ситуације из њеног властитог живота. Када говори о родоскрвнућу насталом игром случаја у сеновитом поседу племића Шамлеа* не носи ли та тема неки далски ехо чињенице да се сама списатељица удала за брата близанца, онога у кога је стварно била заљубљена, Ханса фон Бликсена? Зашто Денис Хагон није могао да оствари потпуну везу с њом, можда и престаје да буде мистерија ако се прате ликови из приче „Путеви око Пизе“. На крају, Карен је морало страшно мучити питање зашто је та највећа љубав њеног живота морала да погине? Можда се зато тако често као лајтмотив њених прича и занимања појављују прети судбине, пророштва, магијски обреди, спиритуална искуства. Или су све те приче биле само једно бекство од меланхолије и усамљености, последњи покушај да се створи мало тоpline у пустоши.

Био је скоро потпуни мрак када сам се удало. Остала је осветљена кућа у даљини, сама и непомична, као неки светионик на рубу магловитог мора.

* „Каријатиде“, недовршена прича